

הרב פראנק - תחנות ירושלמיות¹

יוסי שפנייר

הקדמה

בדברים שלהלן נציג תחנות עיקריות במסע חייו של הרב צבי פסח פראנק בדגש מיוחד על ירושלים. את דרכו החל כידוע בליטא, ושם עברו פרקי חייו הראשונים בתור נער. כשהיה כבן עשרים, החל את מסעו לארץ ישראל - דרך מפרכת שעברה בנקודות שונות שאין כאן המקום למנותן. כאשר הגיע לארץ, עשה את רוב ימיו בירושלים, להוציא פרק זמן קצר שבו שהה ביפו. רשימת התחנות הירושלמיות שתוצג להלן יכולה להוות סוג מסוים של סיכום לתולדות חייו, ובמקביל בסיס - ועניין זה נפוץ למדיי בהקשרים שונים - לסיור ממשי בעקבות חייו. אולם דומה שבמקרה הנידון רשימה זו מייצגת בראש ובראשונה תהליכים היסטוריים עמוקים ומורחבים של שינוי מרכזי הכובד היהודיים בירושלים ומעמדו של הרב פראנק בתוכם.

א. בדרך לארץ

בשנת תרנ"ב (1892) החליט אביו של הרב צבי פסח פראנק שהגיעה העת לעלות לארץ, אך הוא עצמו נאלץ להישאר בחו"ל לעוד פרק זמן כדי לחסל את עסקיו. בינתיים הוא שלח את בנו, צבי פסח ואחיו תנחום, לארץ. הם עלו על אונייה שלא היה לה אישור להיכנס לארץ, ומשום כך הם הוגלו לפורט סעיד שבמצרים, ושהו שם מספר שבועות. לאחר חגי תשרי של שנת תרנ"ג (1893) המשיכו בשיט ליפו. ברדתו בנמל יפו מן האונייה נשדד צבי פסח על ידי הערבי שהוביל אותם לחוף. זה היה מפגשו הראשון עם הארץ ועם תושביה.²

1 תודות לנכדו של הרב פראנק, הרב רפאל פראנק, שעבר על הרשימה ועדכן בה פרטים חשובים.

2 ש"ד רוזנטל, משואה לדור, מרן הגאון, רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, מרא דאתרא דירושלים, פרקי חייו ומשנתו, ירושלים תשל"ב, עמ' יא. (להלן: רוזנטל, משואה), פרטים אלו ורבים נוספים מופיעים בספר רב ההיקף על הרב

מיד לאחר ההגעה ליפו המשיך הרב פראנק בדרכו לירושלים. המצב הכלכלי בירושלים היה באותה עת גרוע ביותר. לומדי התורה סבלו מאוד מבחינה כלכלית וכך גם הרב ובני משפחתו.

ב. תחנות ירושלמיות

בשורות הבאות יפורטו התחנות העיקריות שעבר בהן הרב פראנק בירושלים ובסביבתה.

1. ממאה שערים לעיר העתיקה - תרנ"ג (1893)

הרב עלה לירושלים, ובתחילה התיישב במאה שערים בבית המדרש הנקרא אהל שרה.³ לאחר פרק זמן קצר התיישב בעיר העתיקה.⁴ לאחר שנבחן על ידי ראש הישיבה, ר' יצחק וינוגרד, הוא התקבל לישיבת תורת חיים (כיום ממוקמת שם ישיבת עטרת כהנים).⁵

2. חצר החורבה - תרנ"ד (1894)

בסוף שנת תרנ"ד עבר הרב ללמוד בישיבת עץ חיים בחצר החורבה בירושלים.⁶ שם הוא קיבל עליית גג קטנה, כדי שיוכל ללמוד בשקט.⁷ למד ב'חברותא' עם הרב יחיאל מיכל טוקוצינסקי, נכדו של הרב שמואל סלנט (1816-1909), רבה הראשי הלא מוכתר של ירושלים. בתקופה זו נתקרב מאוד לרב סלנט שהיה רבה ומנהיגה של עדת האשכנזים בירושלים במשך 44 שנים.

פראנק שיצא במלאת 50 שנה לפטירת הרב. ש"ד רוזנטל, גאון ההוראה, מכון הרב פראנק, ירושלים תשע"א (להלן: רוזנטל, גאון ההוראה), עמ' 59.

3 רוזנטל, משואה, עמ' יג; ש"ד רוזנטל, גאון ההוראה, עמ' 64-65. רוזנטל מציין שאוהל שרה, בית המדרש הקטן שבו שהה הרב פראנק בצעירותו, הפך לימים להיות מקום מושבו של חתן גיסו, הרב יוסף שלום אלישיב.

4 רוזנטל, משואה, עמ' יג.

5 רוזנטל, גאון ההוראה, עמ' 70-73. מעט על הישיבה ראו: א' דוידסון, ירושלים מכל מקום, אלקנה תשס"ג, עמ' 289.

6 על ישיבת עץ החיים ראה: א' דוידסון, "ושוקדים על לימודם, ישיבת עץ החיים ומסגרות לימוד תורה בחצר החורבה בשלהי התקופה העות'מאנית", ר' גפני ואחרים (עורכים), החורבה, שש מאות שנים של התיישבות יהודית בירושלים, עמ' 133-147 (להלן: דוידסון, שוקדים). כיום ניתן לראות מעט מאוד ממבני הישיבה המקוריים ששופצו ושונו במהלך התקופות המאוחרות יותר. מה שנשאר מהמבנה המקורי ניתן לראות בגוש המבנים מצפון לחורבה בסמוך לבית הכנסת מנחם ציון שמצפון לסמטת לוחמי הרובע בתש"ח.

7 רוזנטל, משואה, עמ' יד; הנ"ל, גאון ההוראה, עמ' 68-70.

מקום ישיבת עץ חיים ברובע היהודי בירושלים

3. חצר שטרויס - תרנ"ה (1895)

בשנת תרנ"ה הרב נשא לאישה את גיטה מלכה, בתו של הרב דוד שפירא, רב באלקוסט שבקובנה, ונכדתו של הרב חיים יעקב שפירא ראב"ד ירושלים. הם נישאו בחצר שטרויס ביום ו' בשבט באותה שנה.⁸ החופה התקיימה במעמד מכובד של גדולי העיר ונכבדיה. בשנות נישואיו הראשונות גרה משפחת פראנק בחצר שטרויס. מיקומה של חצר שטרויס בשכונת מורשה (מוסררה).⁹ החצר הייתה למעשה מבנה בן שלושים דירות ובית כנסת. המבנה נבנה על ידי ר' שמואל, בנו של הרב ניסן ב"ק, והיה

8 רונטל, גאון ההוראה, עמ' 88.

9 כיום המבנה נמצא ברחוב הע"ח מספר 20. על חצר שטרויס והדמויות שפעלו בה בתקופת הרב ראו: רונטל, גאון ההוראה, עמ' 112-124, למקור השם הערבי מוסררה ניסו ללמוד מהמילה מוסר שנלמד בחצר שטרויס בצורה מקיפה על ידי חכמים במקום. הרעיון של ייסוד החצר שם דווקא נבע מתוך רצון להתרחק משאון העיר של אותם ימים ולאפשר למעוניינים להשקיע בלימוד תורה ללא הפרעה.

חלק משכונת ניסן ב"ק שנבנתה בסמוך לשער שכם ונקראה קריה נאמנה.¹⁰ ר' שמואל בן הרב ניסן ב"ק מכר את המבנה בשנת תר"ס (1900) לר' שמואל שטרואס שהגיע ארצה מהעיר קרלסרוואה שבגרמניה. שטרואס הקדיש את הבית לתלמידי חכמים. כפי שמציינים המקורות מאותם הימים, אומנם ישבו במקום תלמידי חכמים ועסקו בתורה, ביניהם גם הרב פראנק בראשית דרכו. חצר זו גם נודעה בפי לומדי התורה הירושלמיים כ'בית המוסר' ובו שכנו ולמדו גם גדולי מוסר בירושלים.

4. תקופת יפו – תרס"ב – תרס"ד (1902-1904)

הרב פראנק נסע ליפו לשכונת נווה שלום כדי ללמוד תורה בשקט ללא הפרעה. את המעבר ליפו תכנן בקפידה ובהסתר, על מנת שלא יעכבו אותו בירושלים וגם לא יתארגנו סביבו ביפו. אשתו הייתה שותפה לתכנון ונשארה בגפה בירושלים עם ארבעה ילדים קטנים. בתקופה זו הרב אברהם יצחק הכהן קוק כיהן כרבה של יפו, ומאז נרקמו בינו לבין הרב פראנק קשרים עמוקים.¹¹

5. חזרה לירושלים – תרס"ד (1904)

הרב פראנק חזר לירושלים והעביר שיעורים בישיבות שונות, עץ החיים, שער השמים, תורת אמת.

6. בתי ברוידא – תרס"ד-תרס"ח (1904-1908).12

כשחזר הרב פראנק לעיר, התיישב בבתי ברוידא.¹³ באותם הימים העביר שיעורים בישיבות עץ החיים, שער השמים, ותורת אמת.¹⁴ באותה התקופה הוא אף מונה לכהן כחבר בית הדין הירושלמי.

10 על שכונת קריה נאמנה (ניסן ב"ק) והקשר לחצר שטרואס ראו: י' בן אריה, **בראי תקופה**, ירושלים החדשה בראשיתה, ירושלים תשל"ט, עמ' 163-165, 257 והערה 64.

11 הוא יורד ליפו בחודש אייר תרס"ב רוונטל, משואה, עמ' כח; הנ"ל, גאון ההוראה, עמ' 125-135.

12 רוונטל, משואה, שם, עמ' לו.

13 בתי ברוידא ממוקמים מדרום לשכונות אוהל משה ומזכרת משה, בסמיכות לבתי ראנד אשר ברחוב התבור. הכניסה לשכונה ניכרת במבנה שער מרשים. על השכונה ראו: י' בן אריה, **עיר בראי תקופה**, לעיל עמ' 301-302; וכן, נ' שלו-כליפא, **נחלאות בלב עיר**, ירושלים תשס"ג, עמ' 205-209.

14 ש"ד, רוונטל, משואה, שם עמ' לג; הנ"ל, גאון ההוראה, עמ' 165.

7. חזרה לעיר העתיקה – תרס"ח (1908)

הרב התמנה כמורה הוראה בישיבות בירושלים שהיו בעיר העתיקה, ולכן עבר להתגורר שם.¹⁵

מאורעות בזמן שהיית הרב פראנק בעיר העתיקה**מלחמת העולם הראשונה (1914-1917)**

בט' במנחם-אב תרע"ד (1/8/1914) פרצה מלחמת העולם הראשונה, וידם של השליטים בכלל ובירושלים בפרט הייתה קשה לתושבים שהתגוררו במקום. המצב בירושלים באותם הימים היה קשה ביותר, והרב מתאר את הקושי לחיות במקום: "כל הדברים נעשים בחיפזון ובלי סדר..."¹⁶. רוב ימי המלחמה ישב הרב פראנק בביתו שבבתי מחסה בעיר העתיקה.¹⁷ כנתין של ארה"ב (בזכות ויזה שאביו הצליח להשיג) הוא יכול היה לקבל מקום מסתור ואף הוצע לו להסתתר באחת המושבות, אך הוא סירב לעזוב את ירושלים.¹⁸ אשתו נכלאה על ידי הטורקים מתוך ציפייה שמאסרה יביא להסגרתו של הרב פראנק, כשיבוא לשחרר את אשתו ממאסר, אך היא הצליחה להימלט מכלאה מעט לפני כיבוש ירושלים על ידי הטורקים בשנת 1917.¹⁹

תקופת המנדט בירושלים (1917-1948)

הרב פראנק היה בין היוזמים למינוי הרב קוק כרבה של ירושלים. באותן שנים, כאמור, גר הרב פראנק בבתי מחסה בעיר.²⁰ במהלך השנים הללו היה הרב בין היוזמים והדוחפים להקמת הרבנות הראשית שהוקמה בי"ט בטבת תרע"ט (1919). בשלהי תקופת המנדט פעילות בית הדין הגדול בראשותו של הרב סלנט עברה לעיר החדשה, ולמרות זאת המשיך הרב פראנק לנהל את הפעילות שלו מבית הכנסת החורבה.²¹ בשנת 1929, במאורעות תרפ"ט, בשעת המאורעות, בחדר צדדי, בבית הרב בבתי מחסה אחסנו את הנשק הבלתי לגאלי של ההגנה בירושלים, אף אחד לא העלה בדעתו שבבית הרב מוסתר נשק.²²

15 רזונטל, גאון ההוראה, עמ' 145-147.

16 הנ"ל, משואה, עמ' מג.

17 הנ"ל, גאון ההוראה, עמ' 262.

18 הוא סירב לגלות מירושלים והסתתר שם בעלית גג נסתרת. ש"ד רזונטל, גאון ההוראה, עמ' 267-268.

19 רזונטל, משואה, עמ' מה-מו; ש"ד רזונטל, גאון ההוראה, עמ' 269.

20 הנ"ל, גאון ההוראה, עמ' 141-145.

21 פו, 'החורבה בתקופת המנדט: חברה, זיכרון וסמל', ר' גפני ואחרים (עורכים), החורבה, שש מאות שנים של התיישבות יהודית בירושלים, עמ' 151.

22 רזונטל, גאון ההוראה, עמ' 316.

8. שכונת אחווה ובית הכנסת משכן יעקב וישראל 1932-1960

לאחר מאורעות תרפ"ט החלו תושבים רבים לעזוב את העיר העתיקה. הרב פראנק נשאר בביתו אשר בבתי מחסה עד אשר עבר לעיר החדשה. הרב סירב לעזוב את ביתו בעיר העתיקה מחשש לירידת קרנו של היישוב במקום. אך בסופו של דבר בגלל בעיות הביטחון נאלץ לעזוב ועבר בשנת תרצ"ב (1932) לשכונת אחווה הנמצאת מדרום לשכונת כרם אברהם ובסמיכות לשכונת זיכרון משה.²³ תחילה התגורר ברחוב אשתורי הפרחי, ולאחר מכן עבר לשכונת כרם אברהם, לרחוב מלאכי (מספר 17), שכונה בעלת גוון חרדי הגובל מדרום בשכונת זיכרון משה.

בית הכנסת משכן יעקב וישראל, מבט מבחוץ

23 בשנת תרנ"ה (1895) הוקמה אגודה של מספר צעירים בשם 'אגודת אחוה', ששמה לה למטרה להיטיב את מצבם החברתי והכלכלי של בני הדור הצעיר בירושלים על ידי עבודה תורנית ומדעית. לימים, בשנת 1907, נמצאה חלקת קרקע מערבית לשכונת זיכרון משה וממזרח לשכונת יגיע כפיים, ועליה החלו לבנות שכונה שבשלב ראשון תיקרא "שערי אחוה". על תולדות השכונה ראו: י' בן אריה, עיר בראי תקופה, ירושלים החדשה בראשיתה, ירושלים תשל"ט, עמ' 290-297.

כסאו של הרב בבית הכנסת

עם מעברו לשכונת אחווה הצטרף לבית הכנסת 'משכן יעקב וישראל' (כיום ברחוב ראשית חכמה 11), ובאופן טבעי הפך במשך הזמן לרב של בית הכנסת. הוא התפלל במקום במשך שלושים שנה עד פטירתו. במקומו הקבוע בבית הכנסת נשאר עד היום כיתוב על כיסא העץ שעליו ישב.²⁴

בתקופה זו ביום ז' בטבת תרצ"ו (1936), לאחר פטירתו של הרב קוק,²⁵ נבחר הרב פראנק לשמש כרבה הראשי של ירושלים. הוא המשיך לכהן בתפקיד זה עד לפטירתו בכסלו תשכ"א.

24 בית כנסת זה נוסד עם תחילת בניית השכונה, ועל כך ניתן לקרוא בתקנות השכונה. תחילת בית הכנסת בצריף שעבר לימים למבנה אבן ונקרא על שם התורם יעקב צבי (ובנו ישראל) שיינמן מארה"ב. על שכונת אחווה בכלל ותולדות בית הכנסת משכן יעקב וישראל בפרט ניתן יהיה לקרוא בספרו של ר' גפני העומד לראות אור בקרוב. אני מודה למר גפני שהעביר לי מידע ותמונות של בית הכנסת בטרם ראה הספר אור.

25 הרב פראנק סירב בתחילה להימנות כרבה של ירושלים, אך בלחץ הרבנים סביבו נאות בסופו של דבר, רונטל, גאון ההוראה, עמ' 280-290.

9. תחנתו האחרונה – גבעת שאול

הרב נפטר בכ"א בכסלו תשכ"א (10 בדצמבר 1960), והוא בן 88 שנים. ביום פטירתו נערכה הלוויה רבת משתתפים שעברה רגלית משכונת כרם אברהם ועד גבעת שאול. מסע ההלוויה עבר על פני שכונות העיר שבה שימש כרב במשך שנים ארוכות ובסמוך למקום מגוריו:

מסע ההלוויה היה רב משתתפים שהעריכו את פועלו של הרב. ההלוויה הענקית שירושלים לא ראתה דוגמתה, נעה לבית העלמין בהר המנוחות שבגבעת שאול דרך שכונות גאולה וכרם אברהם שבהם איווה למושב לו עשרות שנים. אט אט נע המסע רגלי, עד שהגיע בשעות אחר הצהריים לבית העלמין, שם נכרה קברו בחלקת הפרושים.²⁶

החלקה שנקבר בה הרב מכונה 'חלקת הרבנים'. המצבה של הרב פראנק בולטת ביחודה. היא עשויה בחלקה העליון בצורת חצי גליל ועליה ובצידה אבנים רבות שהניחו המבקרים הרבים שפקדו את הקבר. הכתובת הארוכה שמובאת על הגליל מציינת את עמודי הדרך בדרכו של הרב כמורה הוראה, בעל מידות, מופת הדור ראש ואב בית דין בעיר ירושלים וכן את מניין שנותיו, שמונים ושמונה שנים, עד שנפטר בשבת בכ"א בכסלו תשכ"א.

26 רוזנטל, גאון ההוראה, עמ' 580, שם בהערה מובא הסיפור על הרב וויס שהתייעץ עם הרב פראנק לגבי קניית חלקת קבר. הוא התלבט אם לרכוש חלקה בבית הקברות בסנהדריה או בהר המנוחות. הרב פראנק השיב לו שהוא מעדיף את הר המנוחות בגלל גובהו הקרוב יותר לגובה הר הזיתים לעומת בית הקברות של סנהדריה המצוי בעמק. מאכן הבינו את העדפת הרב לקבורה בהר המנוחות, ושם אכן נקבר.

על גליל האבן כתוב:

מורנו ורבנו
שר התורה
עמוד ההוראה
אוצר היראה
מעין החכמה
בחיר המידות
הגאון האכותי
נר המערבי
מופת הדור

מרן

צבי פסח פראנק

זצוק"ל [זכר צדיק וקדוש לברכה]

בהרב

יהודה ליב ז"ל

רב ואב"ד [ואב בית דין]

דפעה"ק [דפה עיר הקודש]

ירושלם ת"ו [תיבנה ותיקונן]

הוא הודה

הוא זיוה

הוא פארה והדרה

אביר רועיה

בשישים שנה

עדי עלותו

בסערה השמימה

בשנת השמונים

ושמונה

בש"ק [שבת קודש] כ"א כסלו

תשכ"א

תנצב"ה [תהא נשמתו צרורה בצרור החיים]

המצבה על קברו של הרב פראנק בחלקת הרבנים בהר המנוחות בגבעת שאול

בשני צידי הגליל נכתב: מורנו ורבנו צבי פסח פראנק.

ג. הנצחת הרב ופועלו

הנצחת הרב פראנק נעשתה במישורים שונים.²⁷ במסגרת זו נציין את ההנצחה בירושלים בקריאת שם רחוב בשכונת בית וגן, בסמוך לרחוב המרכזי הוותיק, רחוב הפסגה. שם נסלל רחוב המתקשר לחלק המזרחי של השכונה ונקרא על שמו. ליד מקום מגוריו בכרם אברהם קיים בית כנסת על שמו ברחוב צפניה, 'הר צבי'. בחזית בית הכנסת כתובת המציינת את השם ומזכירה שהוא קרוי על שם הגאון מרן צבי

27 מכון פראנק הנושא את שמו עוסק בפרסום כתבי היד הרבים שהשאיר אחריו, שהם כמובן חלק מן היד לזכרו של הרב.

שלטי שם רחוב על שמו של הרב בשכונת בית וגן

חזית בית הכנסת "הר צבי" על שם הרב פראנק ברחוב צפניה

פסח פראנק זצ"ל, רבה של ירושלים. כמו כן נבנתה שכונה בשם "נווה צבי" בסמיכות לשכונת הבוכרים שגם היא קרויה על שמו.²⁸ כך גם ברחוב רוזנבלט שבשכונת רמות קיימים ספרייה ומכון על שם הרב פראנק, ובין מפעליהם נמנית גם הוצאת כתביו של הרב.

ד. היחס להתיישבות וביקור בנווה יעקב תש"ז (1947)

הרב פראנק העריך מאוד את ההתיישבות בארץ והתנגד להסתגרות בארבע ערי הקודש. הוא היה פעיל במינוי רבנים במושבות וערך ביקורים ביישובים אלה. הרב היה מאוכזב מהרמה הדתית במושבות ביישובים החקלאיים. לפי המסופר, הרב חיבב מאוד את מתיישיבי גוש עציון, והעריך את מסירותם לעבודה והתאבל עליהם בנפילת הגוש במלחמת העצמאות.²⁹ הרב פראנק חיזק את המתיישבים בצורות שונות. בין השאר כתב ברכה לרגל חנוכת בית הכנסת והמבנה הציבורי בנווה יעקב שהיה בשנת תרצ"ט³⁰:

הנני שולח בזה את ברכותי להצלחת עבודתכם בהתפתחות המושבה ובהרחבת הישוב הקדוש בארצנו הקדושה. אף בתוך ימי הזעף והזעם העוברים על הישוב זה כשנתיים ימים. ושבחסדי ה' התגברתם ועשיתם חיל. והנכם כיום חוגגים את חנוכת הבנין הציבורי אשר ישמש למרכז תורה ושלום.

ותפילתי לה' שלא יסיר חסדו מאתכם ותוסיפו להמשיך בעבודתכם בהפרחת מושבתכם. והנני פונה בזה בקריאה נאמנה להמוסדות ולאלה הדורשים שלום ציון ובנין ירושלים להושיט יד לעזר וליתן להם האפשרות לבצע את אשר החלו לשכלל ולבסס את המושבה.

בברכת החג וגאולה שלמה

צבי פסח פראנק

רב ואב"ד פעיה"ק ירושלים ת"ו

28 בשטח עצמו התושבים יודעים לציין את שם השכונה, אך לא ניתן למצוא שילוט רשמי של העירייה בשם זה.

29 על יחסו החם ליישוב החקלאי בכלל ולאנשי גוש עציון בפרט ראו רוזנטל, גאון ההוראה, כרך ב' עמ' 453-455; 466-469.

30 הכפר העברי נווה יעקב, תרפ"ד-תרצ"ט, ירושלים, עמ' 3.

ביקור הרב פראנק בנווה יעקב, רביעי משמאל (המקור: ש"ד רוזנטל גאון ההוראה, כרך ב' עמ' 89)

במסגרת הערכתנו את היישוב בנווה יעקב אנו למדים שהוא ערך סיור למקום בשנת תש"ז. סיור זה נערך לרגל הנחת אבן פינה לבראה לבני ישיבות שתוכנן להיבנות במקום.³¹

ה. נספחים

1. גלגולה של תמונה - חקר תמונת הרב פראנק בנווה יעקב
 בכתיבת הרשימה על תחנות הרב פראנק בירושלים קיבלתי לידי תמונה של הרב פראנק

31 ראו חקר התמונה שפורסמה בנספח בסוף הרשימה.
 רוזנטל, משואה, תמונה לאחר עמ' מח; תמונה זו מופיעה שוב בספרו של רוזנטל, גאון ההוראה, בעמוד 89 שם לא צוינה השנה (תש"ו), אך צוינו שמות האנשים הנמצאים סביבו. במהדורה החדשה מצוין שהתמונה היא הנחת אבן הפינה לבית הבראה לבני הישיבות בשכונת נווה יעקב.

עם מספר רבנים נוספים המבקרים בנוה יעקב בשנת תש"ו.³² זיהוי המקום כנווה יעקב מתאפשר, משום שברקע מופיע מבנה בעל גג המזכיר את השיניות בראש חומת ירושלים ששימשה כבית הכנסת בנווה יעקב.

אותה תמונה הופיעה שוב בספרו של רוזנטל 'גאון ההוראה' אך שם ישנה תוספת; בכיתוב לתמונה מצוין שהביקור של הרב פראנק בנווה יעקב היה לרגל הנחת אבן פינה לבית הבראה לבני הישיבות בשכונת נווה יעקב בשנת תש"ו.³³

לפני שנתיים התגלגלה לידי הזמנה שמקורה בארכיון לתולדות גוש עציון שבכפר עציון.³⁴ מההזמנה מתברר שהנחת אבן הפינה בנווה יעקב לבית הבראה הייתה ביום ה' ט"ו בתמוז תש"ו (ולא כפי שרשום אצל רוזנטל, תש"ו). ושל הנחת אבן הפינה הוזמנו מוזמנים רבים מירושלים עם הסעה שאורגנה לשם כך ויצאה ממרכז הרב שברחוב הרב קוק במרכז העיר. בין המוזמנים שהגיעו היה גם הרב פראנק ורבנים נוספים. על שהתרחש בהנחת אבן הפינה איני יודע דבר, אבל התמונות וההזמנה מספרות על אירוע בעל משמעות בעולם ההתיישבות ולומדי תורה שהיה בנווה יעקב שרבה של ירושלים כיבד אותה בנוכחותו מתוך הערכתו את תושבי המקום, כפי שהוזכר למעלה.

2. ביתו של הרב פראנק

זהבה בזק מתארת בספרה 'הבית ברחוב מלאכי' את הבית ששימש שנים רבות את הרב בשכונת אחווה:

לכאורה בית ככל הבתים באותה עת בשכונה הירושלמית השקטה, הנקיה והנאה, היא שכונת 'כרם אברהם'. בנוי אבן ירושלמית ורדרדה ומסותתת מעליו גג רעפים אדומים, מרפסת מזוגגת בצידו, זו הסוכה דרכה נכנסים הביתה, גדר מרושתת בחזיתו ובין שני עמודי ביטון תלוי ועומד שער ברזל שמעולם לא ננעל. חגור הבית בחגורת גינה קטנה סביבו ובה ניצבים מספר ברושים זקופים וכמוהם מעט עצי משמש ואפרסק. מאחורי הבית עץ החרוב העבות וערבה אפרפרה המחפשת חיות באדמה הירושלמית הקשוחה.

32 התמונה היא מתוך ש"ד רוזנטל, משואה לדור.

33 רוזנטל, גאון ההוראה, כרך ב' עמ' 89. המונח 'שכונה' מבלבל ונעשה ככל הנראה בהשפעת השכונה הצפונית של ירושלים כיום הקרויה על שם הכפר העברי נווה יעקב שנהרס כליל בח' באייר תש"ח. בית הבראה לבני הישיבות, לא הוקם מעולם, אם בגלל בעיות תקציב ואם בגלל עזיבת המקום בשנת תש"ח.

34 צילום ההזמנה הועבר אליי על ידי חסיה בושביץ, בת נווה יעקב. פניתי למר ישראל שדיאל בארכיון לתולדות גוש עציון שבקיבוץ כפר עציון על מנת לנסות לקבל תמונה יותר ברורה של ההזמנה, אך הם לא מצאו את ההזמנה המדוברת, אף על פי שהמקור מארכיון כפר עציון, על פי החותמת שעל גבי ההזמנה.

כשעינו של הסבא שזופת אותה מחלונו בתחינה ובתפילה שיחזיק מעמד עד להושענא רבא ותעמוד בפגעי העונות ובהשחתת הנערים העוברים. לראוה בית ככל הבתים, צנוע וחיצוניותו כמו בפנימיותו... אין בחזותו שיעיד על תוכו, אך שונה מכולם, מיוחד מכולם - עולם ומלואו בו תחת קורת גג אחד.³⁵

35 ז' בוק, הבית ברחוב מלאכי, אסופת מאמרים, תגובות ורשימות, ירושלים, עמ' 5-6. תודות לפרופ' ישראל רוזנסון שהפנה אותי למקור חשוב זה.

